

Олена Стрілюк, Костянтин Ячменіхін

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ НА КАФЕДРІ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ» імені Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Удгтовка висококваліфікованих фахівців, здатних до компетентної, відповідальної й ефективної діяльності за своєю спеціальністю вимагає підвищення ролі самостійної роботи студентів, яка спрямована на стимулювання їх професійного зростання та виховання творчої активності. Самостійна робота студентів (далі СРС) є невід'ємною складовою частиною підготовки фахівців Навчально-наукового інституту історії, етнології та правознавства імені О.М. Лазаревського Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка і є обов'язковою для кожного студента. СРС спрямована: 1) на закріплення й поглиблення теоретичних знань, отриманих студентами під час навчання; 2) набуття вмінь і удосконалення практичних навичок за відповідними напрямами навчання.

Відзначимо, що незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених дослідженню самостійної роботи у вузах [1-3], найоптимальніших її форм, прийомів, методичних стратегій [4], достатньо важко виробити єдиний ефективний алгоритм її структурування та проведення. Очевидно, що це залежить від багатьох складових: і від організованої у вищому навчальному закладі дистанційної освіти, і від впровадження інноваційних технологій тощо.

Предметно та змістовно самостійна робота студентів визначається освітнім стандартом, навчально-методичними комплексами дисциплін, які викладаються на кафедрі, робочою навчальною програмою конкретної дисципліни, змістом підручників, навчальних, навчально-методичних посібників, методичними матеріалами, завданнями та рекомендаціями, які розробляють викладачі кафедри.

У навчальному процесі викладачі кафедри виділяють аудиторну та позааудиторну самостійну роботу. Аудиторна самостійна робота за дисципліною виконується на навчальних заняттях (лекціях, семінарських, індивідуальних заняттях, консультаціях). Самостійна робота, що виконується за межами аудиторії, охоплює:

- підготовку до аудиторних занять (лекцій, семінарських, індивідуальних занять, консультацій);
- виконання індивідуальних завдань з навчальної дисципліни протягом семестру;
- самостійну роботу над окремими модулями навчальної дисципліни відповідно до навчально-тематичного плану;
- підготовку до всіх видів контрольних випробувань, у тому числі до курсових, контрольних робіт;
- підготовку до підсумкової державної атестації, у тому числі й виконання бакалаврської, дипломної, магістерської роботи;
- роботу в студентських проблемних групах, наукових гуртках, семінарах тощо;
- участь у роботі спецсемінарів.

Методичні матеріали для самостійної роботи студентів розробляються викладачем, який відповідає за дану дисципліну, затверджуються на засіданні кафедри і представляють собою методичні рекомендації або вказівки для студентів з організації самостійної роботи з даної дисципліни для кожного модуля (теми), кожного виду самостійної роботи. Методичні рекомендації щодо виконання окремих видів робіт розкривають: зміст та цілі виконання роботи; послідовність виконання; вимоги щодо структури і оформлення роботи; порядок представлення й захисту роботи; критерії її оцінювання.

Слід зазначити, що рівень та складність завдань до самостійної роботи студентів залежить від курсу навчання студентів, що забезпечує цільову направленість СРС. Наприклад, на 1 – 2 курсах самостійна робота студентів має бути націлена на розширення й закріплення знань та вмінь, які отримані на лекційних та семінарських заняттях. Тому найбільш ефективними, в даному випадку, є наступні форми проведення СРС: реферування, тестування, колоквиуми. Так, з історії Стародавнього Сходу на колоквиум виносяться обговорення питань,

пов'язаних із розвитком культури. З історії Стародавньої Греції та Риму студенти опрацьовують питання, пов'язані з розвитком літератури. Студенти, зокрема, повинні прочитати декілька творів на вибір, стисло законспектувати зміст, відомості про авторів, їх погляди та значення історичної спадщини. Решта позицій опрацьовується за спеціальною літературою. У конспективній формі викладається стислий зміст творів, біографія автора, його погляди. Зрозуміло, що важливим є навчити студентів першого курсу працювати з першоджерелами, конспектувати.

На цьому етапі не слід також недооцінювати роль викладача, оскільки ще не всі студенти можуть цілком сконцентрувати свою увагу на заняттях, не всі вміють працювати самостійно, вибирати з великої кількості матеріалу необхідне, згрупувати й узагальнювати факти. Індивідуальний підхід до таких студентів є необхідним та повинен мати систематичний характер. Відзначимо, що викладачі кафедри розробили детальні методичні рекомендації для проведення колоквиумів. А в практикумах доц. О.О. Захарової [5] та доц. О.О. Коваленко [6], окрім того, вміщено контрольні запитання, питання для роздумів, тестові завдання, що допомагають організувати самостійну роботу студентів першого курсу.

Окрім навчальної функції СРС, викладачі кафедри намагаються приділяти увагу також пізнавальній, коригуючій, стимулюючій, виховній, розвиваючій функціям. У цьому контексті цікавою формою виконання самостійної роботи на другому курсі є написання творчого есе. Так, доцент М.К. Кеда пропонує студентам уявити, що у них є можливість пожити в одній з середньовічних общин, а саме: у франкській общині епохи «Салічної правди», або у візантійській общині епохи «Землеробського закону», а також в одному з середньовічних міст. Студент має обрати ту з двох общин, яка йому найбільше імпонує, або пояснити, яке середньовічне місто він обрав би для проживання і чому [7, с. 227-229].

Робота спрямована на розвиток творчості, дослідницьких умінь особистості. В достатньо цікавій формі пропонується оволодіння новими знаннями. Робота також спонукає до більш глибокого осмислення вже засвоєних знань. Виконуючи її, студенти вдосконалюють вміння працювати з історичними документами, використовуючи методи аналізу, синтезу, порівняння. Зазначимо, що предмет «Історія Середніх віків» також забезпечений практикумом, з детальними методичними рекомендаціями щодо виконання самостійної роботи [7].

На третьому курсі викладачами кафедри використовуються такі форми перевірки СРС, як реферування, робота з контурними картами, написання комплексних контрольних робіт, проведення колоквиумів. Так, доц. Л.А. Павленко, пропонує студентам опрацювати питання, пов'язані з особливими проблемами історії країн Європи та Америки др. пол. XIX – початку XX ст., що дозволяють формувати історичну ерудицію та позитивну мотивацію студентів. При цьому самостійний пошук необхідних джерел та літератури вже є обов'язковою умовою та впливає на оцінювання знань студента.

Викладачі кафедри враховують, що на старших курсах СРС повинна реалізовувати професійні навички студентів та сприяти розвитку їх творчого потенціалу. Відповідно, завдання мають бути більш складні та мати як індивідуальний, так і груповий характер. Так, доц. І.І. Еткіна пропонує студентам написати твір-роздум з прочитаної художньої літератури, присвяченої подіям першої половини XX ст., що мали місце в країнах Центрально-Східної Європи. Доц. О.Б. Стрілюк пропонує студентам написати творче есе на підставі перегляду фільмів або знайомства з творами художньої літератури, що відображають події новітньої історії країн Азії та Африки (1918 – 1945 рр.) [8]. Щоб виконати таку роботу якісно, студенти мають залучити додаткову літературу із запропонованого списку джерел та літератури і звернутися до матеріалів підручників і лекцій. У повідомленні студентам необхідно відобразити тематику фільму, показати, наскільки повно та правдоподібно у фільмі представлені історичні персонажі, побутові деталі, колорит епохи і т.п., якими сюжетними і художніми прийомами користувалися автори для розкриття суті подій, та в цілому яким є погляд авторів фільму на історію. При цьому студентам для перегляду пропонуються фільми виключно з високим рейтингом, що пов'язано з їхніми художніми достоїнствами та історичною достовірністю [8, с. 270-274].

Найбільш цікавим видом творчої діяльності є твір по декількох фільмах, в яких відображено ту чи іншу історичну подію (епоху, персонаж). У такій роботі студент має можливість порівняти погляди, підходи, відображені в кінотворах, створених в різний час

різними режисерами. Цікаво простежити, як змінювалися образи історичних персонажів, погляд на події в залежності від періоду, коли було створено фільм або написано твір. Таким чином реалізується стимулююча функція СРС, сутність якої полягає у такій організації самостійної роботи, коли студент отримує задоволення від результатів пізнавальної діяльності. Оцінюється самостійність роботи, ступінь володіння історичним матеріалом, творчий підхід.

Підвищуються вимоги до написання рефератів. Так, доц. Т.В. Соломенна у методичних рекомендаціях до курсу «Європейська інтеграція: історія і сучасність» вказує на обов'язкову присутність та наукове обґрунтування власного погляду на тематику чи власного підходу до розв'язання проблеми. Значна увага приділяється презентації реферату: використанню таблиць, схем, ілюстрацій тощо.

Викладачі кафедри використовують також такі форми СРС, як підготовка презентацій (курс «Суспільно-політичні доктрини сучасності»), рольова гра (курс «Міжнародні відносини»). Педагоги постійно шукають ефективні види організаційно-методичної діяльності, які б сприяли досягненню мети у підготовленні фахівців.

Час, який відводиться на самостійну роботу студентів з кожного предмету, що викладається на кафедрі, визначається робочим навчальним планом. При цьому також слід врахувати, що в ідеалі збільшення частки СРС і відповідне зниження аудиторного навантаження викладачів передбачає адекватне збільшення кількості академічних годин, що відводяться на контроль самостійної роботи студентів, поточні групові й індивідуальні консультації, індивідуальні заняття, розробку науково-методичних і навчальних матеріалів.

Результати самостійної роботи студентів оцінюються викладачем відповідної дисципліни шляхом суми балів, які отримані студентами за різні види контролю. Критерії оцінок різних форм контролю за СРС розробляються викладачами дисциплін та ухвалюються кафедрою. Вони доводяться до відома студентів на початку вивчення дисциплін.

Викладачі кафедри усвідомлюють, що з метою правильного та ефективного планування й організації СРС необхідно забезпечити навчально-методичну підтримку та індивідуальність завдань на самостійне опрацювання: надати завдання на початку навчального семестру; розробити поточний і рубіжний форми контролю, які у тому числі дозволять зрозуміти, наскільки студенти встигають засвоїти матеріал на всіх етапах навчального процесу; встановити час та порядок консультацій щодо виконання самостійної роботи; пояснити критерії оцінювання самостійної роботи студентів.

Викладачами кафедри приділяється увага інформаційно-технічному забезпеченню самостійної роботи: розробка списків навчальної та навчально-методичної літератури, створення електронної бібліотеки, подальша робота над підготовкою практикумів та хрестоматій. Серед пропозицій викладачів кафедри щодо організації самостійної роботи студентів є також підготовка відео-лекцій основних курсів; перенесення навчання на онлайн-платформу, де студенти мали б можливість отримувати завдання.

Джерела та література

1. Козаков В. А. Самостійна робота студентів як дидактична проблема. Київ, 1990. 62 с.
2. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі: навчальний посібник / ред. С.У. Гончаренко, П.М. Олійник, В.К. Федорченко. Київ, 2003. 323 с.
3. Літвінова І.М. Засоби активізації самостійної роботи студентів заочної форми навчання при вивченні гуманітарних дисциплін. *Гуманітарна складова вищої освіти: проблеми та перспективи*. Статті та тези: Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (14-15 квітня 2011 р., м. Харків). Харків, 2011. С. 295-297.
4. Котова А. Роль викладача в організації самостійної роботи студентів у вищому навчальному закладі. *Вісник Львівського університету*. Серія педагогіка. Л., 2009. Вип. 25. Ч.3. С. 250-256.
5. Захарова О.О. Практикум з історії Стародавнього Сходу: навчально-методичний посібник. Чернігів, 2011. 248 с.
6. Коваленко О.О. Практикум з історії Стародавньої Греції: навчально-методичний посібник. Чернігів, 2014. 416 с.
7. Кеда М.К. Практикум з історії Середніх віків країн Європи та Америки: навчально-методичний посібник. Чернігів, 2011. 264 с.
8. Стрілюк О.Б. Практикум з новітньої історії країн Азії та Африки (1918 – 1945 рр.): навчально-методичний посібник. Чернігів, 2014. 312 с.